

Svensklärares uppfattningar om flerspråkighet – en intervjustudie

Anna Lindholm

Karlstads universitet

Sammandrag

Föreliggande artikel är en kvalitativ intervjustudie av fyra svensklärares uppfattningar om flerspråkighet, vilket i den här studien handlar dels om hur lärarna ser på elevernas språkliga kompetenser, dels om hur lärarna uttrycker att de förhåller sig till elevernas språkliga kompetenser i sin undervisningspraktik. Resultatet visar att lärarnas uppfattningar verkar ha formats av både kunskaper och erfarenheter. Lärarna, som undervisar i årskurserna 5 och 6 i klasser där mellan fem och sjuttio procent av eleverna är flerspråkiga, har en positiv inställning till flerspråkighet i allmänhet. De uttrycker bland annat att modersmålet har stor betydelse för inläring och för att lära andra språk och de ser elevernas tillgång till olika språk som en resurs som bör användas i klassrummet. Vissa av lärarna har dock svårigheter med att artikulera sin kunskap, vilket visar sig i allmänna resonemang eller åsikter som uttrycks med osäkerhet.

Nyckelord: *läraruppfattningar, flerspråkighet, svensklärare, mellanstadiet*

Inledning

Svensk skola präglas idag av en mångfald när det gäller elevers språkliga och kulturella förutsättningar. Av eleverna i grundskolan har en fjärdedel utländsk bakgrund, det vill säga att båda föräldrarna är födda utomlands

(Skolverket 2020). Vi lever i ett samhälle där många människor använder flera språk i sin vardag och i skolan möter således de flesta lärare flerspråkiga elever dagligen. I svensk skola finns två likvärdiga svenskämnen – svenska och svenska som andraspråk. De elever som är i behov av det ska läsa enligt kursplanen i svenska som andraspråk men många flerspråkiga elever med olika bakgrunder och erfarenheter undervisas ändå i den ordinarie svenskundervisningen. Kunskapsinnehållet i svenskämnet har emellertid visats utgå från en enspråkig norm (Kulbrandstad & Ljung Egeland 2019), och kulturell och språklig mångfald beaktas i mycket liten utsträckning. Tidigare forskning har konstaterat att det finns ett tydligt samband mellan lärares kunskaper om flerspråkighet och deras undervisningspraktik, där mer kunskap leder till större anpassningar (se t.ex. Lucas, Villegas och Martin 2015). Lärares uppfattningar påverkar också de didaktiska val som görs i klassrummet (se t.ex. Bravo Granström 2019). Därför är det av intresse att studera svensklärares uppfattningar om flerspråkighet för att få veta mer om hur de ser på elevers språkliga kompetenser och hur de förhåller sig till dessa i undervisningen.

Studien som presenteras är en del av ett större projekt, där modeller för undervisning om migration utvecklas och prövas, med särskilt fokus på mellanstadiets SO-undervisning (samhällsorienterande ämnen). Som en utveckling av projektet har denna studie fokuserat undervisning om språk och migration som kunskapsinnehåll i skolans svenskundervisning. Lärarna har prövat ett undervisningsupplägg bestående av tre lektioner som beskrivs vidare i metoddelen. I anslutning till den sista lektionen har intervjuer med lärarna genomförts och det är dessa som ligger till grund för denna artikel.

Teoretiska utgångspunkter

Teoretiskt utgår studien från teorier om *teacher beliefs*, här översatt till *läraruppfattningar*, och teorier om flerspråkighet. Läraruppfattningar kan definieras på olika sätt och jag tar stöd i Fives och Buehl (2012) och Monsen (2014) i den här studien. Fives och Buehl (2012:473) har sammanställt olika definitioner av läraruppfattningar och lyfter fram ett antal dimensioner som tidigare studier har använt för att beskriva uppfattningar. Dessa dimensioner belyser om uppfattningar är: explicita eller

implicita, oföränderliga över tid eller dynamiska, situerade i en kontext eller generella samt om de är individuella eller ingår i större system. Vidare belyses huruvida kunskaper och uppfattningar ses som samma sak eller om de kan skiljas åt. Av de dimensioner av läraruppfattningar som Fives och Buehl (2012) redogör för är det skillnaden mellan explicita och implicita uppfattningar och om uppfattningar är oföränderliga eller dynamiska som har relevans för föreliggande studie. Explicita uppfattningar är uttalade, medvetna yttranden som uttrycks verbalt medan implicita uppfattningar kan vägleda lärares handlingar och fungera som filter när de tolkar sina undervisningserfarenheter utan att lärarna är medvetna om det (Fives & Buehl 2012:474). I inledningskapitlet till detta temanummer beskrivs hur en mer dynamisk tillnärmning av läraruppfattningar utgår från att dessa uppstår genom att olika element interagerar i ett komplext och dynamiskt samspel. Kiss (2012) framhåller att lärares uppfattningar formas från olika håll: utbildning, tankeprocesser, den kontext de befinner sig i, möten med människor samt genom olika erfarenheter. Även minnen från tidigare upplevelser kan vara något som formar uppfattningarna. Enligt Monsen (2014) omfattar begreppet *beliefs* lärares kunskaper, tro och åsikter samt engagemang. *Kunskaper* handlar både om verbalt artikulerad teoretisk kunskap och praktisk kunskap, även kallad handlingskunskap. *Tro och åsikter* inbegriper det som lärare tror är sant och riktigt och det inkluderar även deras personliga värderingar. *Engagemang* handlar om lärares intresse och i vilken mån de engagerar sig i undervisningsrelaterade aktiviteter. Monsen (2014) skiljer således på kunskaper och tro och åsikter och hon inkluderar engagemang kopplat till undervisningspraktiken.

I den svenska läroplanen för grundskolan, Lgr 11, står beskrivet att skolan ska vara likvärdig och att den ska främja elevers lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i deras bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Det framhålls även att ”språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade” (Skolverket 2011:9). En förutsättning för en positiv identitetsutveckling för elever med flerspråkig bakgrund är att bejaka kulturell och språklig mångfald, understryker García (2009). För att främja dessa elevers lärande behöver lärare i sin undervisning beakta elevers tidigare kunskaper i undervisningen – inte minst språkliga sådana (se t.ex. Cummins 2000; García 2009). *Translanguaging* eller *transspråkande* på svenska utgår från att elevers alla språkliga resurser och flerspråkiga identiteter erkänns och ses som till-

gångar för lärande (se t.ex. García 2009). Detta sätt att se på språk utmanar en ofta rådande enspråkighetsnorm där majoritetsspråket dominerar och där språk ses som separata system eller enheter som bör hållas åtskilda i undervisning. Enligt en mer dynamisk språksyn betonas språkets användning och funktion i stället för kompetens och flerspråkighet ses som en föränderlig process, i vilken språk interagerar med varandra. Att språk interagerar med varandra och att goda kunskaper i förstaspråket stödjer utvecklingen i andraspråket, konstaterades i slutet av 1970-talet av Cummins genom interdependenshypotesen (Cummins 2000). Att bekräfta elevers flerspråkiga identiteter i skolan har bland annat betydelse för deras engagemang i skolarbetet och därmed deras kunskapsresultat (Cummins 2017).

Tidigare forskning

Studier har på olika sätt utforskat lärares uppfattningar om flerspråkighet. Haukås (2016) studie om lärares uppfattningar om flerspråkighet visar bland annat att lärarna anser att det är viktigt att elever är medvetna om hur de kan dra nytta av sina tidigare språkkunskaper när de lär sig ett nytt språk. Denna medvetenhet är nödvändig för att flerspråkigheten ska kunna utgöra en resurs i inläringen, vilket även Lundberg (2019) och De Angelis (2011) konstaterar. De deltagande lärarna i Haukås (2016) arbetade med elevernas språkliga medvetenhet men endast med engelska och norska som jämförelsespråk. De Angelis (2011) visar att lärarna i liten utsträckning har kunskaper om att modersmålet kan utgöra en resurs för flerspråkiga elever och att kunskaper i flera språk är en tillgång när elever ska inhämta kunskaper på ett annat språk samt utveckla språkliga kunskaper. Elevernas tidigare språkliga kunskaper var något som de flesta ansåg skulle hållas utanför klassrummet (De Angelis 2011). Alisaari, Heikkola, Commins och Acquah (2019) har undersökt finska lärares uppfattningar om språklig mångfald och visar att lärarna generellt är positivt inställda till språklig mångfald. Dock framkommer att ett flertal åsikter stödjer en enspråkig ideologi. Att lärares erfarenheter och kunskaper påverkar deras uppfattningar om flerspråkighet på ett positivt sätt konstateras bland annat av Lucas et al. (2015). I studiens resultat framkommer att en stor del av lärarna inte anser att de fått tillräckliga teoretiska kunskaper om eller praktisk erfarenhet av att un-

dervisa elever med annat modersmål än engelska i sin utbildning. I resultatet konstateras också ett positivt samband mellan erfarenhet av att undervisa i språkligt och kulturellt heterogena klasser och positiva uppfattningar om flerspråkiga elever.

Ett fåtal studier om lärares uppfattningar om flerspråkighet har gjorts där lärarna undervisar elever i yngre åldrar men två exempel finns, där också den svenska kontexten fokuseras, helt eller delvis (Bravo Granström 2019; Lundberg 2019). Lundberg (2019) har undersökt svenska lärares uppfattningar om flerspråkighet och resultatet visar att en stor del av lärarna är positivt inställda till flerspråkighet och många instämmer i de antaganden som ligger bakom pedagogiskt transspråkande. Denna innebär att språk ses som resurser och att elever ska få använda alla sina språkliga resurser i klassrummet. Studiens resultat visar emellertid också motsatta antaganden där lärare inte är så positivt inställda till att uppmuntra flerspråkiga elever att använda olika språk i klassrummet. I Bravo Granström (2019) framkommer att lärarnas uppfattningar om flerspråkighet till stor del utgår från en enspråkig norm. Elevernas olika språkliga resurser ses inte som en tillgång utan mest som något som komplicerar undervisningen (2019:235). Bravo Granström (2019) konstaterar också att lärarnas uppfattningar blir avgörande för vilka pedagogiska val som görs i klassrummet. Andra studier stödjer detta resultat och visar att det finns ett samband mellan lärares kunskaper om flerspråkighet och deras undervisningspraktik – ju mer lärarna vet desto mer anpassar de sin undervisning (Lucas et al. 2015; Lundberg 2019). Lärares uppfattningar och attityder kan också påverka undervisningen och vad elever lär sig. Om en lärare har positiva uppfattningar om flerspråkighet och ställer höga krav på eleverna, kan deras erfarenheter av skolan och resultat påverkas positivt. Negativa uppfattningar å andra sidan kan leda till att flerspråkiga elever diskrimineras i klassrummet och läraren kan vara omedveten om att det sker (Peregoy & Boyle 2001).

Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande studie är att undersöka hur fyra svensklärare i olika undervisningskontexter och med olika bakgrunder och erfarenheter uppfattar flerspråkighet. I detta inkluderas också hur lärarnas uppfattningar verkar ha formats och eventuellt förändrats. Flerspråkighet i den här studien handlar dels om huruvida lärarna ser på elevernas språkliga kompetenser som resurser eller inte, dels hur lärarna uttrycker att de för-

håller sig till elevernas språkliga kompetenser i sin undervisningspraktik. Mer specifikt undersöks således vilka explicita uppfattningar om flerspråkighet som svensklärarna ger uttryck för i de kvalitativa intervjuerna.

Metod och material

Urval och informanter

Studien i sin helhet betraktas som en fallstudie då ett fåtal naturliga miljöer undersöks med fokus på processer och relationer (Stake 1995). De fyra svensklärarna som intervjuas i denna studie undervisar alla i grundskolans mellanår (årskurs 4–6). Materialet är insamlat i en medelstor kommun i Sverige. Urvalet gjordes utifrån att skolorna skulle representera några olika stadsdelar med något varierande sammansättning av elever, vad gäller språklig bakgrund. Andel elever med utländsk bakgrund varierar mellan 5 och 53 procent, enligt Skolverket (2020). Lärarnas och skolornas namn har fingerats och benämns fortsättningsvis Åsa (Björkskolan), Klara (Lindskolan), Maria (Aspskolan) samt Helena (Granskolan).

De fyra lärarna som intervjuats har alla en adekvat lärarutbildning och de har arbetat som lärare mellan 7 och 35 år. Klara har arbetat som lärare i 15 år. Hon har tidigare arbetat på en skola där ingen elev hade annat modersmål än svenska men i den nuvarande klassen är ungefär hälften av eleverna flerspråkiga. Åsa har arbetat som lärare i sju år. Hon har bott i USA under ett antal år men har nu flyttat hem till Sverige. Hon har två barn som är flerspråkiga och hon ser också sig själv som flerspråkig. I de två klasser som hon undervisar finns det fyra respektive fem flerspråkiga elever. Åsa har varit ett år på Björkskolan och innan dess var hon på en skola där en elev i klassen var flerspråkig. Maria har arbetat som lärare i 20 år, på ett antal olika grundskolor. I Marias klass finns det två flerspråkiga elever som båda är födda i Sverige. Maria är en så kallad förstelärare, det vill säga att hon har en karriärtjänst, där en del av uppdraget består av att leda olika typer av kompetensutvecklingsprojekt med personalen på den egna skolan. Tidigare har hon arbetat på en skola som jag fortsättningsvis kallar x-skolan, där det fanns en stor andel flerspråkiga elever. Helena har längst lärarerfarenhet – 35 år som lärare, varav 30 år på Granskolan. Hon har nästan alltid arbetat på skolor där det funnits flerspråkiga elever. Helena har också en förstelärartjänst

i kommunen, i SO-ämnen (samhällsorienterande ämnen). I Helenas klass går för närvarande 32 elever och cirka 70 procent av dessa är flerspråkiga. Det har kommit en del nyanlända elever det senaste året till klassen, som nu delats i två grupper. Helena är den enda av lärarna som har formell behörighet i svenska som andraspråk på mellanstadiet och det har hon fått genom att hon undervisat så länge i ämnet, så kallad utökad behörighet. För att vara behörig lärare i svenska som andraspråk i årskurserna 4–6 krävs 30 högskolepoäng.

Datainsamling och analys

Intervjuerna föregicks av att svensklärarna prövat ett undervisningsuppbygg under temat ”Språk och migration”. Syftet med temat var att introducera språklig mångfald som ett kunskapsinnehåll inom ramen för ämnet svenska, då detta är en angelägen samhällsfråga, men inte tydligt framskrivet i den nuvarande kursplanen. Lektionerna, som var tre till antalet, avsåg dels att synliggöra elevernas egna erfarenheter av språk och migration, men också att ge kunskap om språk i världen, olika skriftsystem och minoritetsspråk i Sverige.

Intervjufrågorna som ställdes var semistrukturerade och handlade om lärarnas syn på språk och flerspråkighet, om och hur de inkluderar elevernas språkkunskaper i undervisningen och deras inställning till flerspråkighet i undervisningen. Datamaterialet samlades in från januari till mars 2020. Intervjuerna audioinspelades och de varade mellan 35 och 55 minuter. Intervjuerna transkriberades därefter och materialet har analyserats med utgångspunkt i kvalitativ innehållsanalys (Patton 2002:453ff.). Kategorierna som identifierades i innehållsanalysen var: *kunskaper, uppfattningar om språk och flerspråkighet samt uppfattningar om flerspråkighet kopplat till undervisningspraktiken* och dessa utgör teman i analysavsnittet. Resultatet redovisas genom fallbeskrivningar av de fyra lärarna. I diskussionen analyseras resultatet i ljuset av de teoretiska utgångspunkterna samt i relation till tidigare forskning.

Resultat

Lärare 1: Klara

Klara berättar att hon har inhämtat kunskaper om flerspråkighet genom olika kurser som hon gått. Hon refererar bland annat till kommunens ar-

bete med språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt som varit i fokus under ett antal år. Hon nämner också Skolverkets kompetensutvecklings-satsningar *Läsluft* och *Specialpedagogik för lärande*, där flerspråkiga elevers lärande utgjort en del av innehållet. Klara uttrycker också att hon har en hel del praktisk kunskap, som hon framför allt fått genom sina erfarenheter på Lindskolan. Klara anser att det är viktigt att kunna flera språk och motiverar sitt svar med: ”för det är viktigt att kommunicera och göra sig förstådd. Inte bara inom sitt lilla egna område, man måste också förstå och se film, musik och den typen”. När jag frågar om det kan finnas ytterligare skäl utvecklar hon svaret med att det är bra att kunna olika språk när man reser och för att möta andra kulturer. Tidigare i intervjun har Klara nämnt modersmålets betydelse, vilket hon återkommer till:

Ja det är ju jätteviktigt för det känslomässiga språket. Och sen ligger ju det alltid till grund för att bygga upp dom andra språken. Det utgår ju från ditt modersmål. Också för att eleverna ska kunna ta del av sitt ursprung som jag tror är viktigt och som blir viktigare ju äldre de blir, när man börjar fundera på identitet och var kommer jag ifrån och hur var det för min släkt och sådana där saker.

På frågan om det finns några nackdelar med att kunna flera språk anser Klara att det kan vara en nackdel i skolan då ”inget blir tillräckligt starkt för att dra”. Dessutom kan det bli svårt med inläringen i skolämnen: ”man kan ytspråket men man har svårt att förstå, svårt att härleda fac-kuttryck till exempel, upplever jag det som”. Klara har erfarit att elever som har ett starkt modersmål och som har gått i skola på det språket har bättre förutsättningar att klara de krav som ställs i skolan än elever som inte har tidigare skolerfarenheter eller goda kunskaper i sitt modersmål. Klara uttrycker att det är viktigt att kunna flera språk när eleverna ska lära sig svenska: ”Dom säger ju att språk stärker språk, forskningen visar ju det”. Hon kommenterar också skillnaden mellan vardagsspråk och skolspråk: ”För det är ju ofta så att skolspråket är ett helt annat språk för dom än vardagsspråket. [...] det är det ju för våra svenska barn också”. I samband med att Klara talar om sin undervisning och på vilka sätt hon använder elevernas tidigare språkkunskaper nämner hon att hon gör kopplingar till andra språk ibland och exempelvis härleder varifrån ord kommer.

När Klara får frågan om sin grundläggande inställning till flerspråkighet i undervisningen säger hon: ”man måste ju använda studiehandledaren¹⁰ till eleven så att den kan ta till sig innehållet i undervisningen och samtidigt utveckla sin svenska”. När jag frågar om hennes inställning har ändrats funderar hon en stund och säger: ”alltså uppfattning, jag vet inte om jag har haft så mycket uppfattning [...] jag har ju inte helt plötsligt fått andra värderingar”. Hon betonar därefter att det är lustfyllt och berikande att arbeta med flerspråkiga elever: ”det ger ju mycket mer som person, jag lär mig ju otroligt mycket av mina elever”.

Lärare 2: Åsa

När Åsa berättar om sina kunskaper om flerspråkighet minns hon att svenska som andraspråk var en integrerad del av kursen i svenska under hennes lärarutbildning men inte hur stor del den utgjorde. Åsa har inte fått någon annan fortbildning i svenska som andraspråk men hon planerar att studera ämnet framöver. Åsa anser att det är viktigt att kunna flera språk. Hon säger: ”men det har dom ju sett studier på att det eh ... ja jag vet inte exakt vad det gör med hjärnan men det är ju bra för inläring”. När jag frågar om det kan finnas ytterligare skäl fortsätter hon: ”jamen att man kan göra sig förstådd, att man kan kommunicera med andra” [...] ah absolut, ju fler språk desto bättre”. Åsa är tveksam till om det finns nackdelar med att vara flerspråkig: ”Möjligen kan eleverna blanda ihop språken men jag tror nog att ju fler språk desto bättre. Det där brukar lösa sig”, säger hon.

Vad gäller Åsas grundläggande inställning till flerspråkighet i undervisningen berättar hon: ”det skulle vara jätteroligt att undervisa på engelska när vi inte har engelska, men risken är ju att det finns ju dom som inte hänger med”. Hon talar utifrån sin egen erfarenhet av att ha barn på engelska skolan, där all ämnesundervisning sker på engelska. Jag frågar då om eleverna i hennes klass har möjlighet att använda sina olika språk i klassrummet och hon svarar: ”eh ja det skulle dom väl få men det har ju aldrig hänt så”. Jag ställer då en hypotetisk fråga huruvida eleverna skulle kunna diskutera en uppgift på ett annat språk om de exempelvis var nyanlända och hade begränsade kunskaper i svenska. Åsa säger: ”Ja absolut! Ja då är det väl bara bra att dom får möjlighet att förstå vad dom

¹⁰ Rektorer kan ansöka om att elever som behöver ska få studiehandledning på modersmål. Syftet med studiehandledning är att stötta elevers kunskapsutveckling med hjälp av det språk de behärskar bäst.

håller på med ”. Hon har däremot inte varit med om en sådan situation ännu på de skolor där hon arbetat. På frågan om hennes uppfattning har ändrats svarar hon: ”nej jag har nog inte ändrat uppfattning men jag har kanske fått mer erfarenheter av att det finns så otroligt många språk”. I sin egen undervisning berättar Åsa att hon brukar göra kopplingar mellan olika språk men hon medger att det mestadels sker utifrån engelska, som är ett av Åsas modersmål. Hon brukar inte inkludera elevernas egna språk, vilket hon blir varse under vårt samtal att hon skulle kunna göra.

Lärare 3: Maria

Maria berättar, i samband med att vi talar om hennes kunskaper om flerspråkighet, att hon började läsa en kurs i svenska som andraspråk för en tid sedan. Hon fullföljde den dock inte, då hon skulle vara föräldraledig. Maria nämner att flerspråkiga elevers lärande har uppmärksamrats i och med att kommunen haft ett fokus på språk- och kunskapsutvecklande arbets sätt en tid. Maria anser att det är viktigt att kunna flera språk: ”jag tycker att barn idag är mer flerspråkiga än på min tid, tidigare”. Hon märker att barn som växer upp idag har helt andra möjligheter att använda språk, bland annat genom datorspel. Maria nämner också att det är berikande att kunna flera språk och fortsätter: ”det är ju en demokratisk rättighet att kunna yttra sig själv eller förstå själv och hänga med i samhället”. Språket behövs ”för att förstå, kunna känna gemenskap med andra, att känna sig delaktig”, menar hon.

När Maria beskriver sin grundläggande inställning till flerspråkighet i undervisningen berättar hon om sina erfarenheter från x-skolan, en skola med ett stort antal flerspråkiga elever. På denna skola uppmärksammades elevernas olika språk genom exempelvis hälsningsfraser på olika språk på dörren till klassrummet. Eleverna stöttades i undervisningen av modersmåls lärare och studiehandledare. I Marias nuvarande klass finns det få elever som talar andra språk men hon brukar ta tillvara elevernas kulturella bakgrund och erfarenheter i undervisningen, berättar hon. Under intervjun frågar jag Maria om hennes uppfattningar om flerspråkighet har ändrats under åren som verksam lärare. Hon svarar:

Ja, min uppfattning har ändrats och det var när jag började på x-skolan för att där helt plötsligt var jag tvungen att förhålla mig till det, vilket jag inte hade gjort tidigare. Helt plötsligt så hade jag elever som pratade ganska eh stapplig svenska eh som inte hade bott så många år i Sverige, eller helt plöts-

ligt så fick vi en nyanländ, eller så hade vi tre modersmållärare samtidigt i klassrummet och studiehandledare. Och det blir nåt annat.

Maria beskriver hur erfarenheterna från x-skolan förändrade hennes syn på flerspråkighet. Hon fick erfara att hon behövde förhålla sig till den stora språkliga variation som fanns i klassrummet, vilket hon inte gjort tidigare. Relaterat till Marias ändrade åsikter om flerspråkighet berättar hon vidare att hon har haft nytta av erfarenheten på x-skolan i sitt fortsatta arbete som lärare. Maria uttrycker att det är viktigt att kunna flera språk när eleverna ska lära sig svenska och hon säger med bestämdhet att det är viktigt att utveckla ett starkt modersmål. Hon säger: ”Jag tror att det är mycket lättare, om man har sitt eget språk starkt i ryggen än om man inte har det”. I sin egen undervisning berättar Maria att hon arbetade mycket med att göra kopplingar mellan olika språk på x-skolan, men att hon inte gör det i så stor utsträckning nu, eftersom det finns så få flerspråkiga elever i klassen. De elever som är flerspråkiga talar inte alltid sitt modersmål hemma och därför blir det inte naturligt att hon kopplar till deras modersmål i klassrummet.

Lärare 4: Helena

Vad gäller Helenas kunskaper om flerspråkighet är hon den enda av lärarna som är behörig att undervisa i svenska som andraspråk på mellanstadiet genom sin utökade behörighet. Helena har en omfattande praktisk kunskap och hon berättar att hon har lärt sig mycket genom åren av kollegor som haft kunskaper om specialpedagogik och svenska som andraspråk. Hon har också läst viss facklitteratur på egen hand och på så sätt kompetensutvecklat sig själv. Att kunna flera språk är viktigt, anser Helena och hon tar också upp att det är väsentligt att tala om språk i klassrummet, med tanke på den mångfald som finns i samhället idag: ”så som samhället ser ut nu så är det ju väldigt viktigt att ge förståelse, för alla alltså och för oss själva”. Helena betonar också modersmålets roll: ”Ja, har dom inte sitt modersmål så har dom inte så lätt för sig”. Helena har erfärit att elever som har ett starkt modersmål och som har tidigare skolerfarenheter klarar av skolan bättre än de som inte har dessa erfarenheter eller kunskaper.

När jag frågar Helena om hennes grundläggande inställning till flerspråkighet i undervisningen svarar hon: ”Beror helt vilken nivå eleven är på”. I Helenas klass är majoriteten av eleverna flerspråkiga. Eleverna

talar cirka 15 olika språk i klassrummet och hon menar att det är ohållbart om alla ska tala sina modersmål: ”i så fall skulle modersmålläraren vara med men det skulle nästan bli exkluderande. Det är så otroligt många olika språk så det blir svårt att organisera”. Elever som är nyanlända kan få visa sina kunskaper på ett annat språk om det är förberett, berättar Helena, till exempel i en provsituation. Helenas inställning till flerspråkighet har ändrats under åren som verksam lärare, anser hon. Hon berättar att hon inte visste att modersmålet hade så stor betydelse när hon började sitt arbete som lärare, utan det har hon förstått och lärt sig genom erfarenhet och arbete med kollegor. I den egna undervisningen arbetar hon i stor utsträckning med att härleda ord och göra kopplingar till elevernas egna språk. Hon säger: ”Det är inget konstigt här, det är inget avvikande”. Eftersom majoriteten av eleverna är flerspråkiga i Helenas klass utgör detta normen. ”Det är nästan mer avvikande att inte kunna flera språk”, menar hon. Språkligt arbetar de, förutom att härleda ord, med att exempelvis jämföra hur meningar byggs upp i olika språk.

Analys

Kunskaper

Lärarna har begränsade formella kunskaper om flerspråkighet, i form av akademiska högskolepoäng. Däremot har de kunskap om flerspråkighet, såväl teoretisk som praktisk, som de tillägnat sig på egen hand, genom fortbildningskurser eller utvecklat genom erfarenhet. Att modersmålet är väsentligt är något som samtliga framhåller och de är också överens om att det är bra och viktigt att kunna flera språk. Klara nämner vardagsspråk och skolspråk och att skolspråket är svårt för alla elever. Lärarnas kunskaper artikuleras i olika utsträckning, vilket visar sig i allmänna resonemang eller åsikter som uttrycks med osäkerhet. Åsa nämner exempelvis att det är bra att kunna flera språk: ”men det har dom ju sett studier på att det eh ... ja jag vet inte exakt vad det gör med hjärnan men det är ju bra för inläring”. Hon har således uppfattat att det är bra men hon kan inte riktigt verbalisera på vilket sätt eller varför det är bra. Vad gäller lärarnas praktiska kunskap har tre av de fyra lärarna erfarenheter av att undervisa flerspråkiga elever och Klara uttrycker exempelvis att det är berikande och att hon lär sig mycket av sina elever. Maria be-

rättar om en specifik erfarenhet på en skola där många elever var flerspråkiga och att hon där fick många nya insikter.

Uppfattningar om språk och flerspråkighet

De fyra lärarna är eniga om att det är viktigt att kunna flera språk. De lyfter några olika skäl, såsom att kunna kommunicera med andra och möta nya kulturer, för att utveckla den egna identiteten samt för att känna delaktighet och gemenskap. Maria nämner också att språk är en demokratisk rättighet. Lärarna är positiva till att eleverna använder sina språk som resurser i klassrummet. Elevsammansättningen på skolorna och andelen flerspråkiga elever i klasserna förefaller emellertid ha betydelse för hur lärarna konkret hanterar dessa frågor i sin vardagliga undervisningspraktik. Åsa har lite erfarenhet av att arbeta i språkligt heterogena klasser men hon svarar utan tvekan att eleverna skulle få använda andra språk, om det fanns ett sådant behov. Helena däremot, som har mångårig erfarenhet av att undervisa flerspråkiga elever, nyanserar sitt svar. Hon berättar utförligt under vilka villkor eleverna får använda andra språk i klassrummet. Hon har erfart att det också kan orsaka exkludering och det kan dessutom vara svårt att praktiskt organisera undervisningen om det finns 15 språk i klassrummet.

Maria beskriver tydligt hur hennes uppfattning om flerspråkighet ändrades i samband med arbete på en skola där en ansenlig del av eleverna var flerspråkiga. En sådan konkret händelse gjorde att Maria omvärderade sina undervisning, vilket också har påverkat hennes fortsatta arbete som lärare. Helena har ändrat sin uppfattning om flerspråkighet genom åren i och med en ökad erfarenhet och kunskap. Hon betonar hur mycket samarbete och kollegialt lärande har betytt för henne. Till en början var hon inte medveten om modersmålets betydelse utan det var något som hon lärde sig av kollegor. Klara å andra sidan ger uttryck för att hennes uppfattningar inte har förändrats. Hon säger att hon ”inte har haft så mycket uppfattning” och ”jag har ju inte helt plötsligt fått andra värderingar”. Klara associerar uppfattningar till värderingar och det skulle kunna vara så att hon är omedveten om sina uppfattningar eller inte erfart en händelse där hon tydligt ändrat sin uppfattning.

Flerspråkighet kopplat till den egna undervisningspraktiken

De fyra lärarna ger exempel på hur de tar tillvara elevernas tidigare språkkunskaper genom att göra kopplingar till olika språk. I samtalet

med Åsa framkommer att hon främst gör kopplingar till engelska, då detta är ett av hennes modersmål och hon har inte tänkt på att hon också kan inkludera andra språk. Helena berättar att hon i stor utsträckning använder elevernas språkkunskaper då de härleder ord och talar om var orden kommer från eller om det finns likheter med deras egna språk. I hennes klass är flerspråkighet normen och elever är mer avvikande om de inte är flerspråkiga.

Diskussion

Denna intervjustudie har undersökt fyra svensklärares uppfattningar om flerspråkighet. I resultatet framkommer att, och på vilket sätt, såväl kunskaper som erfarenheter verkar ha bidragit till att forma lärarnas uppfattningar. De fyra lärarna har en positiv inställning till flerspråkighet i allmänhet. De uttrycker bland annat att det är viktigt att ha ett starkt modersmål och de ser elevernas tillgång till olika språk som en resurs som bör användas i klassrummet. Vissa av lärarna har dock svårigheter med att artikulera sin kunskap, vilket visar sig i allmänna resonemang eller åsikter som uttrycks med osäkerhet.

Lärarnas kunskaper och erfarenheter – såväl personliga som yrkesmässiga tycks i ett dynamiskt samspel ha format deras uppfattningar, i enlighet med beskrivningen av Kiss (2012). Beträffande vilka teoretiska kunskaper som lärarna yttrar, nämner exempelvis en av lärarna vardagsspråk och skolspråk, som är välkänd kunskap inom disciplinen (se t.ex. Cummins 2000). Modersmålets betydelse för utveckling av språk, identitet och lärande har konstaterats av flera (Cummins 2000; 2017) och de fyra lärarna är eniga om att det är viktigt att ha ett starkt modersmål. Lärarna resonerar på olika sätt om språkkunskapers betydelse och deras resonemang kan kopplas till interdependenshypotesen (Cummins 2000), vilket verkar vara något de känner till men inte explicitgör i samtalen. Monsen (2014) skiljer mellan kunskaper samt tro och åsikter men i mitt material är det svårt att göra en tydlig åtskillnad mellan de båda. Dock artikulerar lärarna sina teoretiska kunskaper i olika utsträckning. Vilken praktisk kunskap (erfarenhet) lärarna har av flerspråkighet verkar också ha påverkat deras uppfattningar, vilket även konstaterats i tidigare forskning (Lucas et al. 2015; Lundberg 2019). Uppfattningar kan enligt Fives och Buehl (2012) vara oföränderliga eller dynamiska och i denna studie

finns exempel på båda i lärarnas utsagor. Maria lyfter fram ett specifikt tillfälle då hennes uppfattningar ändrades och i Helenas fall har förändringen skett över tid. Klara och Åsa anser däremot inte att deras uppfattningar har ändrats.

När det gäller lärarnas uppfattningar om flerspråkighet är lärarna generellt positiva till att eleverna använder sina språk som resurser i klassrummet, vilket stödjer ett transspråkande förhållningssätt (García 2009). Samtidigt framkommer att det är komplext att hantera många språk i klassrummet, vilket Helena bekräftar. Det måste finnas en genomtänkt planering för i vilka sammanhang som det är lämpligt för eleverna att använda andra språk. Det kan inte ske hur som helst. Lärarna beskriver också och ger exempel på hur de inkluderar aktiviteter kopplade till flerspråkighet i sin undervisning, det som Monsen kallar engagemang (2014).

Jag har i artikeln redogjort för de uppfattningar som lärarna uttalat och som därmed definierats som explicita (Fives & Buehl 2012:474). Jag är emellertid medveten om att lärarnas implicita uppfattningar sannolikt påverkar deras yttranden och även deras handlingar. Ett exempel på detta kan vara när Åsa berättar att hon i sin undervisningspraktik utgår från engelska, vilket är ett av hennes modersmål, när hon gör språkjämförelser. Hon inkluderar däremot inga andra språk, vilket blir uppenbart för henne i vårt samtal att hon skulle kunna göra. Detta kan förstås som ett exempel på hennes implicita, omedvetna uppfattning om andra språk än engelska som resurs som explicitgjordes under intervjun.

Svensklärare idag undervisar även flerspråkiga elever och eftersom kunskapsinnehållet i svenska för mellanstadiet inte innehåller något tydligt mångfaldsperspektiv, får lärarnas kunskaper och förhållningssätt stor betydelse för undervisningen och de val som görs. Ett mångfaldsperspektiv är viktigt för alla elever, vilket en av lärarna i denna studie poängterar. Vi lever i ett samhälle präglad av mångfald och genom att bland annat tala om språk och elevers olika kunskaper och erfarenheter i skolan kan en större förståelse för alla elevers likheter och olikheter skapas. Svensklärarna i denna studie har en positiv inställning till flerspråkighet, vilket är en bra grundförutsättning. Vi vet dock att kunskaper också har en stor betydelse för undervisningspraktiken och tidigare studier har visat att lärare som utbildas får otillräckliga kunskaper om flerspråkighet med sig från utbildningen (Haukås 2016; Lundberg 2019). Här behöver således lärarutbildningarna ta sitt ansvar för att säkerställa

att lärarna i skolan kan arbeta med uppdraget enligt läroplanen om att vara en likvärdig skola för alla.

Litteratur

- Alisaari, Jenni, Heikkola, Lena Maria, Commins, Nancy och Emmanuel O. Acquah 2019. Monolingual ideologies confronting multilingual realities. Finnish teachers' beliefs about linguistic diversity. *Teaching and teacher education*, årg. 80, 48–58. doi:10.1016/j.tate.2019.01.003.
- Bravo Granström, Monica 2019. *Teachers' beliefs and strategies when teaching reading in multilingual settings. Case studies in German, Swedish and Chilean grade 4 classrooms*. Berlin: Logos Berlin. doi: 10.30819/4842.
- Cummins, Jim 2000. *Language, power, and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Philadelphia: Multilingual Matters.
- Cummins, Jim 2017. *Flerspråkiga elever: effektiv undervisning i en utmanande tid*. Första utgåvan. Stockholm: Natur & Kultur.
- De Angelis, Gessica 2011. Teachers' beliefs about the role of prior language knowledge in learning and how these influence teaching practices. *International Journal of Multilingualism*, årg. 8, nr.3, 216–234. doi: 10.1080/14790718.2011.560669.
- Fives, Helenrose och Michelle M. Buehl 2012. Spring cleaning for the «messy» construct of teachers' beliefs: What are they? Which have been examined? What can they tell us? I K.R. Harris, S. Graham och T. Urdan (red.). *APA Educational Psychology Handbook. Vol. 2. Individual Differences and Cultural and Contextual Factors*. Washington D.C.: American Psychological Association, 471–499. doi: 10.1037/13274-019.
- García, Ofelia 2009. *Bilingual education in the 21st century. A global perspective*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Haukås, Åsta 2016. Teachers' beliefs about multilingualism and a multilingual pedagogical approach. *International Journal of Multilingualism*, årg. 13, nr.1, 1–18. doi: 10.1080/14790718.2015.1041960.
- Kiss, Tamas 2012. The complexity of teacher learning. Reflections as a complex dynamic system. *Journal of Interdisciplinary Research in Education*, årg. 2, nr. 1, 17–35.

- Kulbrandstad, Lise Iversen och Birgitta Ljung Egeland 2019. Kraftfull kunnskap – en studie av temaet språk og migrasjon i svenske og norske lærebøker på mellomtrinnet, I B. Ljung Egeland, T. Roberts, E. Sandlund och P. Sundqvist (red.). *Klassrumsforskning och språk(ande): Rapport från ASLA-symposiet i Karlstad, 12-13 april, 2018. ASLAs skriftserie 27*, 137-160, Karlstad: Karlstad University Press. Tillgänglig online <http://kau.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1319360anddswid=-1050>.
- Lucas, Tamara, Villegas, Anna María och Adrian D. Martin 2015. Teachers' beliefs about English Language Learners. I H. Fives och M.G. Gill (red.). *International handbook of research on teachers' beliefs*. New York: Routledge, 453–474.
- Lundberg, Adrian 2019. Teachers' beliefs about multilingualism: findings from Q method research. *Current Issues in Language Planning*, årg. 20, nr.3, 266–283. doi:10.1080/14664208.2018.1495373.
- Monsen, Marte 2014. *Store forventninger? Læreroppfatninger om externe leseprøver*. Det utdanningsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo. Ph.d.-avhandling.
- Patton, Michael Quinn 2002. *Qualitative research and evaluation methods*. 3 uppl. London: Sage.
- Peregoy, Suzanne F. och Owen F. Boyle 2001. *Reading, Writing, & learning in ESL*. New York, NY: Longman.
- Skolverket 2011. *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket 2020. *Statistik*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik> (Hämtad 10 januari 2020).
- Stake, Robert E. 1995. *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Abstract

This article is a qualitative interview study of four Swedish teachers' beliefs about multilingualism, which in this study is partly about how the teachers view the students' language skills, and partly about how the teachers express that they relate to the students' language skills in their teaching practice. The results show that the teachers' beliefs seem to have been formed by both knowledge and experience. The teachers, who

teach in grades 5 and 6 in classes where between five and seventy percent of the students are multilingual, have a positive attitude towards multilingualism in general. Among other things, they maintain that the mother tongue is of great importance for learning in general and for learning other languages, and they see students' access to different languages as a resource that should be used in the classroom. However, some teachers find it difficult to articulate their knowledge, as evidenced by general reasoning or opinions expressed with uncertainty.

Keywords: *beliefs, multilingualism, Swedish teachers, middle school*